

N:o 71.

Af herr **Mankell**, *angående skrifvelse till Konungen med begäran om inskränkande af den akademiska domsrätten.*

Enligt gällande författningar ega rikets begge universitet en genom rektor och akademiskt konsistorium utöfvad s. k. disciplinär myndighet öfver de studerande, hvilken myndighet, såsom det heter, »sträcker sig till universitetsstaden och en mil der omkring». Denna myndighets uppgift, hvilken, att döma af dess namn, närmast borde vara att upprätthålla ordningen inom universitetet, har emellertid icke blott lokalt, utan ock med afseende på hvad för den samma kan blifva föremål, en omfattning, som går långt derutöfver och hvarigenom studenterna i vissa hänseenden erhålla en framför andra medborgare gynnad ställning gent emot allmän lag, i andra åter, åtminstone enligt den uppfattning, som på senare tider hos alla vederbörande myndigheter gjort sig gällande, beröfvas en medborgares allmänna rättigheter, hvarjemte de i sitt enskilda lif äro föremål för ett öfvervakande och eventuelt en inblandning, om hvars lämplighet tvifvelsmål yttrats äfven af de akademiska myndigheterna sjelfva.

Hurudana än de förhållanden må hafva varit, under och med anledning af hvilka hithörande bestämmelser tillkommit, torde det emellertid vara svårt att numera vare sig hos studenterna sjelfva eller annorstädes upptäcka någon giltig anledning, hvarför icke äfven med afseende på dem grundsatsen om allas likhet inför lagen borde vinna fullständig tillämpning eller hvarför de skola i fråga om sitt enskilda lefverne vara underkastade en

utomordentlig kontroll, den der i alla händelser aldrig kan blifva fullt effektiv. En hastig blick på förhållandena skall visa att en ändring af denna lagstiftning är både behöflig och tidsenlig.

Den för de studerande vid universiteten ännu bestående undantagslagstiftning är till sitt ursprung och sin art tvåfaldig. Den afser nemligen först sådana af en student inom en mil från universitetsstaden begångna handlingar, som äro enligt *allmän lag* straffbara, samt stadgar härom att åtal för sådana icke får inför allmän domstol anhängiggöras, så framt icke vederbörande akademiska konsistorium efter egen pröfning af, huruvida förseelsen kan »med disciplinärt ansvar försonas», öfverlemnad målet till sådan domstol; och hithörande författningar — tvenne kongl. förordningar af 2 april 1852 och ett kongl. bref af 1 mars 1750, i de delar der detta ännu gäller — tillerkänna de akademiska myndigheterna rätt att låta en student med s. k. »disciplinärt ansvar», d. v. s. varning, förlust af stipendium eller förvisning från universitetet, försona flerahanda brott, af hvilka somliga enligt nu gällande strafflag skulle kunna beläggas med åtminstone sex månaders fängelse. I denna del är ifrågavarande undantagslagstiftning ingenting annat än en qvarlefva från de tider, då den skarpa ståndsskilnaden äfven tog sig uttryck i särskild lagstiftning för olika samhällsklasser; den är en anakronism, som icke längre bör få qvarstå, och dessutom positivt skadlig såsom egnad att framkalla sjelfsvåld och öfvermod hos dem, hvilka den omhägnar.

Men den ifrågavarande undantagslagstiftningen sträcker sig äfven till sådant, med hvilket den allmänna lagen icke tager någon befattning. Af handlingar, som annars för myndig eller omyndig svensk undersåte äro *rättsligen tillåtna*, skapar denna undantagslagstiftning för en hvar, som vill begagna undervisningen vid statens högskolor, formliga brott med påföljder, som i enskilda fall kunna vara menliga nog för den, som drabbas deraf; blott och bart det att hafva varit föremål för något slags offentlig bestraffning sätter ju i mängdens ögon en fläck på en persons anseende. För att belysa innebörden af den i detta hänseende ofördelaktiga undantagsställning, hvori akademiska medborgare under nuvarande lagstiftning befinna sig, torde vara nog att erinra om de under de senare åren timade, allmänt kända fall, då till mogen ålder komna, för stadgad och aktningsvärdandel kända vid Upsala universitet studerande vetenskapsidkare drabbats af skymfliga straffåtgärder dels därför, att de i nationalekonomiska, religiösa eller filosofiska frågor offentligen uttalat teoretiska åsigtter, som icke fallit vissa akademiska myndigheter i smaken, dels blott och bart därför,

att de föranstaltat offentliga meningsbyten derom, hvartill universitetets egna lärare inbjudits och hvari de deltagit, ja, till och med därför, att de underlåtit att såsom anordnare eller ledare af dylika meningsutbyten framhålla vissa åsigter och undertrycka andra; — allt handlingar, som ej blott inför allmän lag äro fullkomligt ostraffbara, utan ock moraliskt otadliga. Genom att inordna dessa handlingar och dessa förmenta underlåtenhetsfel under sådana i disciplinstadgan förekommande kategorier som »förargeligt lefverne», »skadligt tidsfördrif», »dylik förseelse» m. m. hafva vederbörande sett sig i stånd att icke blott beröfva dem, som vid universitetet idka studier, den *yttrandefrihet*, som är hvarje svensk medborgares lagliga egendom, utan till och med bestraffa dem, som ej vilja göra sig till verktyg för undertryckande af andra, för de akademiska myndigheterna oåtkomliga *samhällsmedlemmars bruk af det offentliga ordet* inom lagens gränser. Det kan visserligen invändas och har också invändts, att disciplinarstadgan icke rimligtvis kan tolkas så, som den i nämnda och dylika fall blifvit tolkad. Men då Kongl. Maj:t genom formligt utslag fastställt en sådan tolkning, har man ju att hålla sig dertill och endast i lagens ändring eller upphäfvande söka bot för orimligheten.

De bestämmelser, åt hvilka man gifvit denna vidsträckta tydning, afse i alla händelser närmast studenternas *enskilda lif*, deras *sysselsättningar*, *nöjen* och *umgänge* samt ålägga rektor och vederbörande konsistorium att med sin straffrätt ingripa såväl mot habituella fel i uppförandet som mot enstaka klandervärda ehuru lagligen ostraffbara handlingar. Denna de akademiska myndigheternas befattning med de studerandes enskilda vandel sträcker sig till och med *utöfver deras vistelse vid lärosätet*, i det att icke blott enligt universitetsstatuternas § 100 redan för *inträde* vid universitetet fordras betyg öfver förut ådagalagdt uppförande, utan det ock, enligt universitetsstatuternas § 111, åligger hvarje ograduerad student, som i *mer än fyra terminer varit borta* från universitetet, att, för att åter vinna inträde, förete betyg, öfver sitt uppförande under frånvaron, en bestämmelse, som i många fall helt enkelt är omöjlig att ärligt ställa sig till efterrättelse, såsom t. ex. om någon tillbragt tiden på utländska resor eller i allmänhet om han ej stått i något sådant förhållande till andra, att de kunnat om hans uppförande förvärfva nödig kännedom för att derom afge ett samvetsgrant intyg. Att för inskrifning eller återinträde vid ett af rikets universitet fordra annat vitsord öfver ens vandel än vanligt frejdebervis, är lika så opraktiskt, som det förvisso, huru man än ser saken, är onödigt; liksom ock en hvar med någon kännedom om nuvarande univer-

sitetsförhållanden borde på förhand kunna medgifva, att den enda disciplinar-myndighet öfver de studerande, som bör tillkomma den akademiska styrelsen, är den helt naturliga och af ingen ifrågasatta befogenheten att upprätthålla akademiska påbud och ordningsregler, som afse *undervisningen* och hvad dertill hörer samt att bestraffa öfverträdandet häraf.

Ty i allt, som ej är att hänföra till sådant och som ej heller afser brott mot allmän lag, grundar sig ifrågavarande undantagslagstiftning på en patriarkalisk uppfattning af förhållandet mellan styrande och styrda, hvilken uppfattning, på *andra områden* i följd af samhällsutvecklingen länge sedan utdömd, *här* fått fortfara att göra sig gällande, oaktadt de förutsättningar, i hvilka den en gång egde sitt stöd, numera icke förefinnas. Dels har nemligen den råhet i seder, som förr utmärkte den studerande ungdomen och som af 1750 års kongl. bref får en drastisk belysning, längesedan försvunnit; dels är att märka att, medan förut bland dem, som lydde under universitetsmyndigheternas domsrätt, fans ett stort antal icke blott studenter, utan ock s. k. examinandi, hvilka icke öfverskridit barnårens gräns, numera åter medelåldern för universitetens lärjungar är inemot 25 år eller den ålder, vid hvilken valbarhet till riksdagens Andra Kammare inträder. Att under sådana förhållanden bibehålla stadganden, som *med minderårige likställa* alla dem, hvilka för studiers idkande vilja betjena sig af statens högskolor, måste väl erkännas vara en uppenbar orimlighet; så framt man ej vill påstå att resultatet af den uppfostran, som meddelas vid statens allmänna läroverk, är så uselt, att de, som erhållit denna uppfostran, — och detta är ju öfver hufvud fallet med hvarje akademisk medborgare — blifvit mer oförmögne att sköta sig sjelfva och iakttaga ett ordentligt uppförande än andra bildade eller obildade personer af samma ålder, hvilka ju med afseende på sin enskilda vandel, så länge de ej bryta mot allmän lag, endast äro bundna af egen hänsyn till medmänniskors omdöme. Att studenten skulle vara mindre känslig för andras aktning än t. ex. den unge yrkesidkaren eller köpmannen, lär väl ingen vilja påstå; och dock vore detta den enda någorlunda hållbara grund för här berörda bestämmelsers bibehållande, ehuru deras gagn äfven i sådant fall vore tvifvelaktigt, åtminstone från pedagogisk synpunkt. Ty det är genom helt andra medel, än dylika, man bildar karakterer. Och kan ej den bildning, som universiteten meddela, kan ej det personliga inflytandet af målsmännen för denna bildning verka förädlande på deras lärjungars seder och lifsåskådning, då hjälpa förvisso icke några småaktiga, s. k. disciplinarstadgar.

För den som känner ojemnheten och den i sakens natur liggande bristfälligheten i dessa stadgars *tillämpning*, blifva de ännu mera förhatliga. Af de fall, på hvilka de äfven enligt sin ordalydelse äro tillämpliga, måste nemligen helt naturligt det allra största antalet *undgå* vederbörandes uppmärksamhet; men en lag, som sålunda kan nästan regelbundet eluderas, är redan *derför* sämre än ingen lag. Å andra sidan lemna dessa stadgar genom den sväfvande ordalydelse, som väl är i alla dylika stadganden i viss mån oundgänglig, mindre nogräknade handhafvare tillfälle att genom en vidsträckt tolkning använda desamma såsom förföljelsemedel mot olika tänkande. De, som till äfventyrs anse detta för ett godt, — sådana finnas ju — borde emellertid icke vara blinda för den gamla och ständigt förnyade erfarenheten, att hvarje försök att med våldsamma medel undertrycka en misshaglig åsigt alltid leder till ett resultat, motsatt det åsyftade, och att alltså deras egen sak är bäst betjenad, om möjligheten att använda sådana medel, så mycket som görligt är, inskränkes.

De nu anförda skälen mot den föräldrade disciplinarmyndighetens bibehållande torde i sig sjelfva väga tungt nog. En ytterligare vigt erhålla de af den omständigheten, att mer än en af denna myndighets *egna handhafvare* ogerna deltaga i dess utförande och helst skulle se den upphäfd. Till och med universitetens *kansler* låter i en i ett akademiskt disciplinmål till Kongl. Maj:t den 29 september 1887 afgifven förklaring förstå, att en dylik »patriarkalisk» myndighet öfver bildade män af mogen ålder »icke längre är tidsenlig». Skulle någon emellertid till stöd för dess bibehållande vilja anföras, att det med hänsyn till något eller några af de förhållanden, hvori universitetens lärjungar sedermera träda till samhället, är af vigt, att kännedom kan erhållas äfven om deras enskilda vandel under vistelsen vid akademien, så saknas visst icke, äfven om alla här berörda s. k. disciplinbestämmelser borttoges, medel att erhålla en dylik kännedom. De föreningar eller s. k. nationer, hvori studenterna, enligt universitetsstatuterna, äro delade och inom hvar och en af hvilka ej blott medlemmarne ega personlig bekantskap med hvarandra, utan ock en god corpsanda råder, utgöra äfven under nuvarande förhållanden de härför anlitade organ, i det att ett af vederbörande nation utfärdadt och af dess inspektor bekräftadt betyg öfver uppförande och flit fordras vid hvarje anmälan till akademisk examens undergående samt äfven i öfrigt dylikt betyg plägar läggas till grund för af vederbörande konsistorium utfärdadt s. k. akademiskt vittnesbörd. Den rätt nationerna dessutom enligt statuterna § 107 ega att från sig (ehuru naturligen icke från universitetet) skilja »uppenbart ovärdig medlem», såsom det

heter, torde, just därför att det endast tillkommer kamrater att utöfva den, vara af vida större verkan med afseende på den enskildes allmänna vandel än disciplinarstadgans förödmjukande och retsamma samt dessutom lätt gäckade bestämmelser. Dock borde kanske villkoren för denna rätts utöfvande något närmare preciseras, på det ej äfven här en sådan tolkning må med tiden göra sig gällande som den, hvilken kommit disciplinarstadgan till del.

Att nödig ledning för bedömandet af stipendii-aspiranternas uppförande och flit äfven bäst lemnas af nationerna, säger sig sjelft. En ur sin nation utstött student lär ej kunna erhålla något stipendium. För öfrigt äro villkoren för erhållande och åtnjutande af stipendier beroende af de för hvar och ett sådant särskildt utfärdade bestämmelser, hvilkas efterlevande öfvervakas af en för hvarje stipendium tillsatt inspektor. Dessutom innehålla universitetens statuter vissa stadganden rörande stipendiater. Att dessa stadganden möjligen kunde, med hänsyn till stipendiernas ändamål, behöfva kompletteras medelst föreskrifter för kontrollerandet af stipendiaternas framsteg i studier, är en sak, som icke står i närmare samband med här berörda förhållanden.

Såsom ett påtagligt och praktiskt bevis för obehöfligheten af den särskilda och i de studerandes lif onödigt ingripande akademiska domsrätten, må slutligen erinras om den jemförelsevis stora frihet, som innehafves af de med studenterna i afseende på ålder och lefnadsställning likstälde lärjungarne vid de högre och centrala specialläroverken i hufvudstaden eller andra större städer. Ingenstädes lär vid dessa läroverk förekomma något öfvervakande af lärjungarnes lefnadssätt, som ens aflägsset kan jemföras med studenternas. De ordningsstadgar, som vid dylika läroverk finnas, afse förnämligast blott upprätthållande af ordningen vid undervisningen samt i värsta fall möjligheten af varning eller förvisning för de uppenbart vanartige eller brottslige.

Exempelvis må nämnas förhållandet vid Karolinska institutet, som står universitetet närmast, och vid hvilket hittills en så godt som obegränsad frihet rådt, och der man först på senare tider i fråga satt en ordningsstadga af lindrigare beskaffenhet. Och likvisst besökes detsamma årligen af flere hundrade lärjungar, som komma från universiteten och i de flesta fall återvända till desamma, men under mellantiden ej varit underkastade någon som helst uppsigt. Att inblandningen i lärjungarnes angelägenheter, äfven vid öfriga ofvan antydda läroverk i de större städerna, är så godt som ingen, derom kan hvem som helst göra sig öfvertygad, som vill taga kännedom om ordningsstadgarne och förhållandena vid de samma.

Och likvisst måste man medgifva, att, om på några ställen ett strängare öfvervakande af ungdomens uppförande skulle vara af nöden, så vore det i nämnda städer, med deras många frestelser till utsväfningar i olika rigtningar. Emellertid har sådant för undervisningens gilla gång och ordningens upprätthållande vid läroverken befunnits lika litet behöfligt, som det varit praktiskt utförbart. Hvarför skola då lärjungarne vid universiteten i småstäderna, der frestelserna äro mindre och uppenbara utsväfningar lättare kunna kontrolleras, vara underkastade en strängare uppsigt? Hvarför skola icke studenterna få komma i åtnjutande af likställighet med jemnårige ämnesvenner i de större städerna?

Då nu, enligt hvad i vår tid allmänt erkännes, en undantagslagstiftning för en viss klass af medborgare ej bör finnas, der den ej är af särskildt behof oundgängligen påkallad; och då den för akademiska medborgare gällande undantagslagstiftning icke blott, så som jag tror mig hafva visat, är till största delen obehöflig, utan ock för dem, den berör, innebär dels en oberättigad förmån, dels en inskränkning i deras medborgerliga rättigheter, dels ock en obefogad förödmjukelse i förhållande till andra med dem jemförliga lärjungar vid de centrala läroverken i de större städerna, så hemställer jag härmed,

att Riksdagen måtte besluta aflåtandet af en skrivelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att de dels i universitetens statuter befintliga, dels genom särskilda kongl. bref och förordningar meddelade s. k. disciplinära stadganden beträffande de studerande vid rikets universitet måtte ändras derhän, att, utom tydliga och bestämda föreskrifter rörande den genom nationerna och stipendiernas inspektorer utöfvade kontroll öfver de studerandes uppförande eller studier, endast sådana bestämmelser der inrymmas, som äro nödiga för upprätthållandet af akademiska påbud och ordningsregler, hvilka afse undervisningen och hvad dertill hörer, så att åt studenterna beredes likställighet med svenska medborgare i allmänhet och särskildt med öfrige jemnårige och i motsvarande ställning befintlige lärjungar i riket.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 24 februari 1888.

J. Mankell.